

بنام خدا

دستاورد احتمالی سفر نخست وزیر ژاپن به تهران

گروه روابط بین الملل پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

مقامات دولت ژاپن در حال فراهم کردن مقدمات سفر نخست وزیر ژاپن به تهران و دیدار وی با مقامات بلندپایه جمهوری اسلامی ایران هستند. سفر نخست وزیر ژاپن بعنوان سفر یک مقام رسمی و بلندپایه ژاپن از اهمیت زیادی فی نفسه برخوردار است و به نظر می رسد بدلائل مختلفی اشتیاق ژاپنی ها به گسترش همکاری با ایران امروز بیشتر از آنچه که به نظر می رسد افزایش یافته است که فرصت مناسبی برای استفاده بهینه از این سفر برای فعالان اقتصادی ایران می باشد.

اما آنچه که اهمیت این سفر را برای رسانه های جمعی افزایش داده است شرایط موجود منطقه و افزایش تنش ها بین ایران و امریکا و نقش احتمالی ژاپن در این ارتباط می باشد. در سفر اخیر دونالد ترامپ رئیس جمهور امریکا به ژاپن وی ضمن بیان سخنان ملایمی در ارتباط با ایران و ابراز تمایل وی به میانجی گری ژاپن در حل اختلافات آن کشور با ایران، از دولت ژاپن خواست بدلیل روابط خوب با رهبری جمهوری اسلامی ایران بین آن کشور و ایران میانجی گری کند ترامپ در کنفرانس خبری مشترک با آبه مدعی شد که آمریکا خواهان تغییر نظام ایران نیست. در این کنفرانس دونالد ترامپ افزود: من نمی خواهم به ایران لطمه وارد کنم، و تنها می خواهم ایران به سلاح های هسته ای «نه» بگوید. این درحالی بیان شد که مقامات ایران همواره تاکید داشته و دارند که سلاح اتمی در دکتین دفاعی ما هیچ جایگاهی نداشته و نخواهد داشت رئیس جمهور آمریکا در ششم خرداد در کنفرانس خبری مشترک با نخست وزیر ژاپن، از تلاش های نخست وزیر ژاپن برای میانجیگری و ایجاد گفت و گو میان ایران و آمریکا استقبال کرد

در این سفر مقامات ژاپنی آمادگی خود را برای این امر اعلام داشتند. «ياسوتوشی نیشیمورا» معاون دبیر ارشد کابینه ژاپن در گفتگو با خبرنگاران اعلام کرد کشورش آماده است تا در راستای کمک به نجات برجام و حفظ صلح و ثبات منطقه، بین ایران و آمریکا میانجیگری کند. این مقام ژاپنی ضمن اشاره به تمایل دولت متبوعش برای میانجیگری بین ایران و آمریکا افزود: «ما قصد داریم با بهره گیری از روابط سنتی و حسنه خود با ایران، به بهبود

صلح و ثبات در منطقه کمک کنیم. «ژاپن اگرچه خود جزو طرف‌های برجام نبوده اما همواره از این توافق حمایت کرده و آن را گامی مثبت در راستای بهبود صلح و ثبات در منطقه و جهان خوانده است روزنامه ژاپن تایمز، دولت ژاپن امیدوار است که بتواند در راستای حفظ توافق هسته‌ای ایران میان آمریکا و ایران میانجی‌گری کند»

دلیل ورود ژاپن به مسئله میانجی‌گری بین ایران و آمریکا به منافع آن کشور برمی‌گردد شینزو آبه پس از دیدار با ترامپ در کنفرانس خبری مشترک با وی درخصوص ایران گفت: صلح و ثبات خاورمیانه، برای ژاپن، آمریکا و جامعه جهانی بسیار مهم است. و ما برای به صلح و ثبات رساندن خاورمیانه، همکاری بتوانیم انجام خواهیم داد. تنش‌ها حول ایران باید کاهش یابد و به اختلاف نظامی منجر نشود. این سخنان اشاره به اهمیت صادرات نفت منطقه برای ژاپن و همچنین منافع اقتصادی ژاپن در بازار منطقه است. به بیان دیگر از یکسو ژاپن بشدت به نفت منطقه و ایران وابسته است بطوریکه یکی از اصلی‌ترین محور همکاری‌های اقتصادی ایران و ژاپن در طول چند دهه گذشته پس از گسترش روابط دو کشور، موضوع انرژی و قراردادهای نفت و گاز بوده است که همچنان ادامه دارد. و ژاپن از مهمترین خریداران نفت ایران است موسسه تحقیقاتی خاورمیانه اخیرا با انتشار گزارشی اعلام کرد که ژاپن به شدت به نفت خاورمیانه متکی است و می‌کوشد تا در این راستا همچنان بر بازار ایران متمرکز باشد ژاپن سومین اقتصاد بزرگ جهان و سومین وارد کننده بزرگ نفت پس از آمریکا و چین است و نمی‌تواند بازار انرژی ایران را نادیده بگیرد برای ژاپن امنیت انرژی بسیار حائز اهمیت است و به باور کارشناسان حوزه اقتصادی، این کشور به دلیل روابط دوستانه سنتی خود با ایران، به انرژی ایران وابستگی راهبردی دارد. خرید نفت از ایران هم از دیگر دستاوردهای روابط دو کشور در دو سال گذشته بوده است به گونه‌ای که واردات نفت ژاپن در سال ۲۰۱۶ میلادی از ایران یعنی مدت کوتاهی پس از توافق هسته‌ای روند صعودی داشته است. در همان زمان پالایشگاه‌های ژاپن آماده‌سازی برای واردات بیشتر نفت از ایران را شروع کردند.

واژ سوی دیگر بازار ایران برای ژاپن از اهمیت خاصی برخوردار است و به طور سنتی توکیو همواره با بازار کشورمان ارتباط نزدیکی داشته ولی پس از برجام، اراده خود را برای حضور در آن راسخ تر کرده است به طوری که دولتمردان ژاپنی بسیاری از شرکت‌های این کشور را ترغیب کرده‌اند که بویژه پس از برجام و لغو تحریم‌ها، سرمایه‌گذاری کلانی در بازار ایران انجام دهند. توکیو بارها تاکید کرده است که حضور شرکت‌های ژاپنی در

بازار ایران برای هر دو طرف دارای اهمیت است و باعث افزایش تجارت دوجانبه خواهد شد و انتظار می رود در سفر اخیر نخست وزیر ژاپن به ایران نیز علاوه بر موضوعات سیاسی طرفین درباره حضور شرکت های ژاپنی در ایران و سرمایه گذاری در طرح های مختلف گفت و گو کنند. ژاپن از جمله کشورهایی است که پس از برجام تلاش زیادی کرده است تا حضور قوی در بازار ایران از جمله در صنایع سنگین و هواپیما داشته باشد. گزارش ها حاکی است که طرفین همچنان مذاکراتی را در این باره ادامه می دهند

درمورد دستاوردها و میزان موفقیت ابه در این سفر نیز باید گفت:

۱- از یکسو مقامات ایرانی با هرگونه مذاکره با آمریکا بخصوص در مسائل ناموسی که عمدتاً دربردارنده دو بحث توان دفاع موشکی و نفوذ منطقه ای ایران است مخالفت کرده اند و آنرا سم دانسته اند و رهبری انقلاب مذاکره را مکمل فشارهای اقتصادی آمریکا دانست و دعوت آمریکا به مذاکره را نوعی فریب دانسته اند، رهبری در این دیدار که در حسینیه "امام خمینی" تهران برگزار شد، همچنین گفت "مذاکره تاکتیکی آمریکا برای تکمیل راهبرد فشار به ایران است. مقصود آنها از برگشتن به میز مذاکره، مطلق «مذاکره» نیست؛ بلکه «مذاکره با آمریکا» است وی افزود ما که با مذاکره با دیگران و اروپایی ها مشکلی نداریم. معنی مذاکره در این مسئله، معامله است؛ یعنی از توانایی دفاعی کوتاه بیایید. در مذاکره با دیگران و اروپایی ها هم مسئله ما تعیین موضوع است." محمدجواد ظریف وزیر امور خارجه اخیراً در گفت و گوی اختصاصی خود با شبکه خبری سی ان ان با انتقاد از خروج آمریکا از برجام اظهار کرد: ما [در برجام] با حسن نیت عمل کردیم، اما نمی خواهیم با کسانی که زیر تعهداتشان زده اند گفت و گو کنیم. ظریف تأکید کرد: ما تسلیم تهدید نمی شویم. ایران هرگز تحت فشار مذاکره نمی کند. شما نمی توانید ایرانی ها را تهدید کنید و سپس از آنها انتظار تعامل داشته باشید. راه درست برای این کار احترام است، نه تهدید. این مقام بلند پایه ایران تأکید کرد که ایران با دونالد ترامپ، رئیس جمهور آمریکا وارد مذاکره نخواهد شد مگر اینکه این کشور با اجرای تعهداتش در برجام به تهران احترام بگذارد معاون سیاسی وزیر خارجه ایران نیز تأکید کرد: هیچ گفت و گوی مستقیم یا غیر مستقیمی با آمریکا نخواهیم داشت.

از سوی دیگر رئیس جمهور درسرخان مختلفی خواستار بازگشت آمریکا به میز مذاکره شده است. حسن روحانی، رئیس جمهور ایران در جلسه هیات دولت در واکنش به پیشنهاد مذاکره دونالد ترامپ، رئیس جمهور آمریکا گفت: معیار برای ما کلام نیست، بلکه عمل آنها است؛ هر زمان آنها دست از ظلم نسبت به ملت ایران برداشته و تحریم‌های ظالمانه را کنار گذاشته و در برابر تعهدات خود پایبند بوده و به میز مذاکره‌ای که خودشان ترک کردند و برهم زدند، بازگشتند، راه به روی آنها بسته نیست. وی در ادامه افزود: سخن‌های بسیاری از سوی آنها بیان می‌شود و فراز و نشیب در سخنان آنها زیاد بوده است. استقامت مردم آنها را وادار کرده که گاهی سخنان متناقضی بیان کنند.

روحانی خطاب به ترامپ گفت: اگر در کردار، راه دیگری را انتخاب کنید و در تصمیمات اجرایی خود ظلم را کنار گذاشته و به عدالت و قانون بازگردید، ملت ایران راه را به روی شما باز می‌گذارد اما این دست خودتان است که در مقام عمل نشان دهید که نمی‌خواهید به ظلم و جنایت گذشته خود ادامه دهید.

جمع بین این دو نوع سخنان مقامات ایرانی را باید در این امر دانست که آنها معتقدند که هرچند ترامپ درسرخان خود لحن آشتی جویانه‌ای اتخاذ کرد اما اگر این لحن با رفتاری عملی توأم نباشد نوعی فریب تلقی شده و ارزشی برای ایران نخواهد داشت و درواقع این سخنان در زمانی گفته می‌شود که آمریکا بخش عمده‌ای از برگ‌های برنده خود در موضوع فشار اقتصادی به ایران را رو کرده اما نتیجه‌ای نگرفته است و ایران در حال برنامه ریزی برای برون رفت از مشکلات در داخل می‌باشد علاوه بر اینکه این تغییر لحن هنوز با لحن دیگر مقامات دولت از جمله سخنان وزیر خارجه آمریکا و عمل و رفتار عملی آمریکا متفاوت است. و این سخنان ترامپ با هدف کمک به تلاش‌های وی در بحث معامله قرن در خاورمیانه و ایجاد وجهه برای ایشان در انتخابات آمریکا تلقی می‌شود.

۲- از سوی دیگر احتمال بازگشت آمریکا به برجام نیز بسیار نامحتمل است هرچند ترامپ تاکید کرده که هدف او جلوگیری از دستیابی ایران به سلاح اتمی است که درسرخان اخیر وی بر آن تاکید کرده باید گفت این هدف از طریق برجام برآورده شده و آژانس انرژی اتمی بشدت بر آن نظارت دارد و لذا تحقق این هدف از طریق بازگشت آمریکا به برجام قابل انجام است و نیازی به فشارهای گسترده و مذاکرات جدید با ایران در این مورد نیست. علاوه بر اینکه رهبری نیز اخیراً مجدداً بر ممنوعیت و حرمت تلاش برای ساخت و نگهداری بمب اتم تاکید کرد که این تاکید درواقع پاسخی به ترامپ محسوب می‌شد. اما علیرغم این امر، احتمال برگشت آمریکا به برجام نیز بسیار ضعیف

است زیرا با شعارها و تبلیغات ضد برج‌امی ترامپ هماهنگی نخواهد داشت و تبعات مخرب زیادی در انتخابات آینده آمریکا ضد ترامپ ایجاد خواهد کرد.

۳- درخصوص کاهش تحریمها نیز به نظر نمی‌رسد با توجه به اینکه این فشارها تا حد زیادی بر اقتصاد ایران تاثیر گذار بوده و زمینه را برای خروج ایران از برجام آماده کرده است، کاهش یابد. اصولاً تلفیق فشار و مذاکره راهبرد اصلی آمریکا است.

۴- براین اساس در مورد میزان موفقیت این میانجیگری توسط ژاپن باید نوعی انتظار حداقلی و گام به گام را مطرح ساخت. اصولاً باید گفت بیشترین دغدغه ژاپنی‌ها جلوگیری از تشدید بحران در منطقه و درگیری بین ایران و آمریکا است که این امر می‌تواند از یکسو منافع اقتصادی ژاپن را بخطر انداخته و از سوی دیگر موجب تقویت ائتلاف بین ایران و چین شود و نفوذ چین را در منطقه افزایش دهد که این امر با سیاست‌های کلان ژاپن نسبت به چین ناسازگار است. براین اساس ژاپن در این سفر علاوه بر تقویت روابط دوجانبه، تنها قصد دارد که بابرخی پیشنهادات از تشدید این بحران جلوگیری کند بطوریکه یاسوتوشی نیشیمورا، معاون دبیر کابینه ژاپن در یک کنفرانس خبری اظهار کرد: "ما به این توجه داریم که ایران در حال خارج شدن از توافق هسته‌ای است و لذا ما قصد داریم با به کارگیری روابط دوستانه دیرینه خود با ایران به صلح و ثبات منطقه‌ای کمک کنیم." که احتمالاً برای این امر ژاپنی‌ها با چراغ سبز آمریکا بر تداوم همکاری اقتصادی ژاپن با ایران و خرید نفت از ایران تاکید می‌کنند تا با این امتیازهای محدود از بحرانی شدن موضوع جلوگیری کرده تا بتوانند در آینده احتمالاً گامهای بعدی را بردارند و لذا باید دستاورد این سفر را حداقلی و در این راستا پیش‌بینی کرد. هرچند که دستاوردهایی برای ژاپن از نظر تقویت جایگاه بین‌المللی اش خواهد داشت.

دکتر یحیی فوزی